

УДК 343.9(477):343.973:343.976

JEL F42, H26, H32

DOI: 10.31471/2409-0948-2021-1(23)-137-149

Сидор Галина Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін, Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу Західноукраїнського національного університету
вул. С. Бандери, 46, м. Чортків, 48500, Україна
e-mail: sidor.gal@ukr.net
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

Маринчак Лілія Романівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
вул. Карпатська, Україна, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: lmarynychak@yahoo.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8422-8114>

Зелінська Галина Олексіївна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри прикладної економіки
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: zelinska_haluna@i.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2175-4883>

ПРОТИДІЯ ПОРУШЕННЮ МИТНИХ ПРАВИЛ ТА КОНТРАБАНДИ

Анотація. Сьогодні питання боротьби з контрабандою та порушенням митних правил визнано одним із найбільш актуальних, що розглядає світова економічна спільнота. На жаль, Україна не є винятком: високі показники контрабандних поставок негативно впливають на фінансову й економічну безпеку держави та спричиняють значні збитки. Особливої актуальності наукове опрацювання проблематики протидії порушенню митних правил та контрабанді починає набувати у контексті збереження авторитету нашої держави у світі загалом та економічної ситуації країни зокрема.

Метою дослідження є окреслення існуючих проблем боротьби з порушенням митних правил та контрабандою в Україні, а також пошук можливих шляхів їх вирішення. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження, як загальні і спеціальні методи, зокрема: економіко-статистичний та розрахунково-аналітичний методи – для здійснення комплексного аналізу результатів роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил та обсягів контрабандних поставок; загальнонаукові та спеціальні методи дослідження – для забезпечення досягнення поставленої мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу – для обґрунтування теоретичних положень та висновків.

У статті на основі статистичних даних Державної митної служби України і даних інших досліджень проведено аналіз стану контрабандних поставок та порушень митних правил в Україні, визначено тенденції розвитку цього негативного явища, доведено необхідність посилення роботи органів Державної митної служби України у напрямі боротьби з порушеннями митних правил та запобігання та протидії контрабанді.

В умовах сьогодення актуалізовано питання зміцнення позицій нашої країни в забезпеченні прозорості зовнішньоекономічних відносин митного простору, використання

захисних інструментів щодо незаконного переміщення товарів і предметів через митний кордон України, а також створення результативного механізму обміну оперативною інформацією між країнами для запобігання ухилення від сплати мита та інших порушень митного режиму. Встановлено, що отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані під час формування заходів щодо протидії порушенню митних правил та контрабанді як вагомого елемента зменшення ризиковості митного простору.

Пріоритетними напрямками протидії порушенню митних правил та контрабанді в Україні визначено теоретичне обґрунтування і практичне вирішення комплексу питань, пов'язаних із порушеннями митних правил, протидії контрабанді та наукове аргументування напрямів їх вдосконалення в сучасних умовах; пошук новітніх підходів до інструментарію контролю за дотриманням правил переміщення предметів і товарів через митний кордон; посилення співпраці між митними органами нашої країни та суміжних держав, з якими ми знаходимося в найбільш тісних взаємовідносинах, щодо обміну інформацією.

Ключові слова: митний простір, міжнародна торгівля, порушення митних правил, контрабанда, злочинні схеми.

Sydor Halyna Viktorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines,

Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business of

West Ukrainian National University

Bandery Str., 46, Chortkiv, 48500, Ukraine

e-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

Marynychak Liliya Romanivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Finance Department of Ivano-Frankivsk National Technical

University of Oil and Gas

Karpatska Str., 15, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine

e-mail: lmarynychak@yahoo.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8422-8114>

Zelinska Halyna Oleksiivna

doctor of economics, professor

professor of the Department of Applied Economics

76019, Ivano-Frankivsk, street. Carpathian, 15

e-mail: zelinska_haluna@i.ua

COMBATING VIOLATIONS OF CUSTOMS RULES AND SMUGGLING

Abstract. Today, the issue of combating smuggling and violation of customs rules is recognized as one of the most pressing by the world economic community. Unfortunately, Ukraine is no exception: high rates of smuggling have a negative impact on the financial and economic security of the state and cause significant losses. The scientific elaboration of the problem of counteracting the violation of customs rules and smuggling is beginning to become especially relevant in the context of preserving the authority of our state in the world in general and the economic situation of the country in particular.

The purpose of the study is to outline the existing problems in the fight against customs violations and smuggling in Ukraine, as well as to find possible ways to solve them. To achieve this goal, research methods such as general and special methods were used, in particular: economic-statistical and calculation-analytical methods - for a comprehensive analysis of the results of the State Customs Service of Ukraine with violations of customs rules and volumes of smuggled supplies; general scientific and special research methods - to ensure the achievement of the goal; abstract-logical and dialectical methods of analysis - to substantiate theoretical positions and conclusions.

In the article on the basis of statistical data of the State Customs Service of Ukraine and data of other researches the analysis of a condition of smuggled deliveries and violations of customs rules in Ukraine is carried out, tendencies of development of this negative phenomenon are defined, necessity of strengthening of work of bodies of the State Customs Service of Ukraine prevention and counteraction to smuggling.

Today the issues of strengthening the position of our country in ensuring the transparency of foreign economic relations of the customs area, the use of protective instruments for illegal movement of goods and objects across the customs border of Ukraine, as well as creating an effective mechanism for exchanging operational information between countries to prevent customs evasion and other violations customs regime. It is established that the results of the study in the form of proposals and recommendations can be used in the formation of measures to combat violations of customs regulations and smuggling as an important element in reducing the risk of customs space.

The priority areas for combating violations of customs rules and smuggling in Ukraine are theoretical justification and practical solution of a range of issues related to violations of customs rules, combating smuggling and scientific argumentation of areas for improvement in modern conditions; search for the latest approaches to the tools of control over compliance with the rules of movement of objects and goods across the customs border; strengthening cooperation between the customs authorities of our country and neighboring countries, with which we have the closest relationship, on the exchange of information.

Keywords: customs space, international trade, violation of customs rules, smuggling, criminal schemes.

Вступ. На сьогодні протидію порушенню митних правил та контрабанді вважають одним із найбільш актуальних питань, що розглядає світова економічна спільнота. Динамічний розвиток міжнародної торгівлі та виклики глобалізації зумовлюють потребу в новітніх підходах до інструментарію контролю за дотриманням правил переміщення предметів і товарів через митний кордон. Незважаючи на спільні зусилля й ініціативи урядів країн та міжнародних організацій, проблеми контрабанди та порушення митних правил все ще не вирішені. Це явище на практиці загрожує національній безпеці держави, створює негативний імідж для неї, несприятливо впливає на стан розвитку вітчизняної економіки та є поштовхом для вчинення корупційних дій у місцевих та державних органах влади.

Наукове опрацювання даної проблематики в Україні також не втрачає актуальності: одним із першочергових завдань для нашої держави, яка межує з кордонами сімох держав, є боротьба з контрабандою та забезпечення фінансової безпеки. Це зумовлено тим, що наша держава за роки незалежності неодноразово була об'єктом експансії міжнародних злочинних угруповань, діяльність яких сконцентрована на вчиненні порушень митних правил та контрабанди. Особливо ці процеси посилились з початком військової агресії Російської Федерації, створенням незаконних ДНР та ЛНР, анексією Кримського півострова і неможливістю контролювання відповідної частини державного кордону України. Серйозною проблемою є також високий рівень корупції в митних органах, що спричиняє значні фінансові втрати, адже Україна щорічно втрачає від контрабанди і корупції на митниці більше за всі міжнародні кредити – близько 5 млрд. доларів.

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань у цій сфері, досі простежується брак комплексних досліджень щодо розгляду проблематики протидії порушенню митних правил та контрабанді. Багато проблем теоретичного та практичного характеру у цій сфері все ще залишаються невирішеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень та публікацій. Питання, що стосуються протидії порушенню митних правил та контрабанді, завжди перебувають у центрі уваги вчених-економістів, часто розглядалися на засіданнях дослідницьких центрів та міжнародних організацій, відображалися в аналітичних доповідях та щорічних звітах, що дає змогу суттєво розширити коло знань про цю проблему.

Вивченням вищевказаних питань займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: О. Бусол [2], Войцещук А. [3], Дьяченко О., Вишинська Т., Литвин. С. [5], Передало Х., Стасів Н. [7], та ін. Крім вищевказаних наукових розробок, варто назвати й дослідження одного із авторів даного дослідження – Сидор Г. [11; 12].

Таким чином, **метою дослідження** є окреслення проблем, пов'язаних із порушенням митних правил та контрабандою, а також пошук можливих шляхів їх вирішення.

Висвітлення основного матеріалу. В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці України, простежується тенденція щодо зростання рівня ввезення контрабанди та порушення митних правил. На нашу думку, суспільна небезпека криється у тому, що в момент протиправного переміщення товарів та предметів через митний кордон порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який охоплює загальний (а до окремих товарів – спеціальний) порядок переміщення їх через кордон.

У сучасних умовах в Україні контрабанда та порушення митних правил набувають все більших обертів і негативно впливають на авторитет держави у світі загалом та на економічну ситуацію країни зокрема. Ці види злочинності мають свої особливості та потребують постійного вдосконалення системи протидії. Встановлено, що підґрунтям наявності митної злочинності є саме контрабанда та порушення митних правил, які водночас становлять ризики для митного простору.

Особи, що вчинюють контрабанду та порушують митні правила, посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, внаслідок чого завдають шкоду економіці держави, її культурній спадщині та громадській безпеці, сприяють розширенню тіньового сектора економіки.

Згідно ч.1 статті 483 Митного кодексу України, під порушенням митних правил, за які особа притягається до адміністративної відповідальності, розуміють дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з подання органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів, або таких, що містять неправдиві відомості щодо товарів, які переміщуються через митний кордон [6]. Контрабандою вважають дії, за які особа притягається до кримінальної відповідальності, а саме: переміщення через митний кордон України, поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім мисливської зброї та бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ч. 1 статті 201 Кримінального кодексу України). Контрабандою також вважається злочин з незаконного переміщення товарів через митний кордон, вчинений за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 статті 201 Кримінального кодексу України).

З нашої точки зору, основну загрозу нелегального переміщення становлять наркотичні засоби, контрафактні товари, зброя, вибухові речовини, культурні цінності тощо. Проте доволі великі фінансові втрати для держави також складають порушення та ухилення від сплати митних податків і зборів при імпорті та експорті товарів через митний кордон України.

Результати роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил надано на рис. 1.

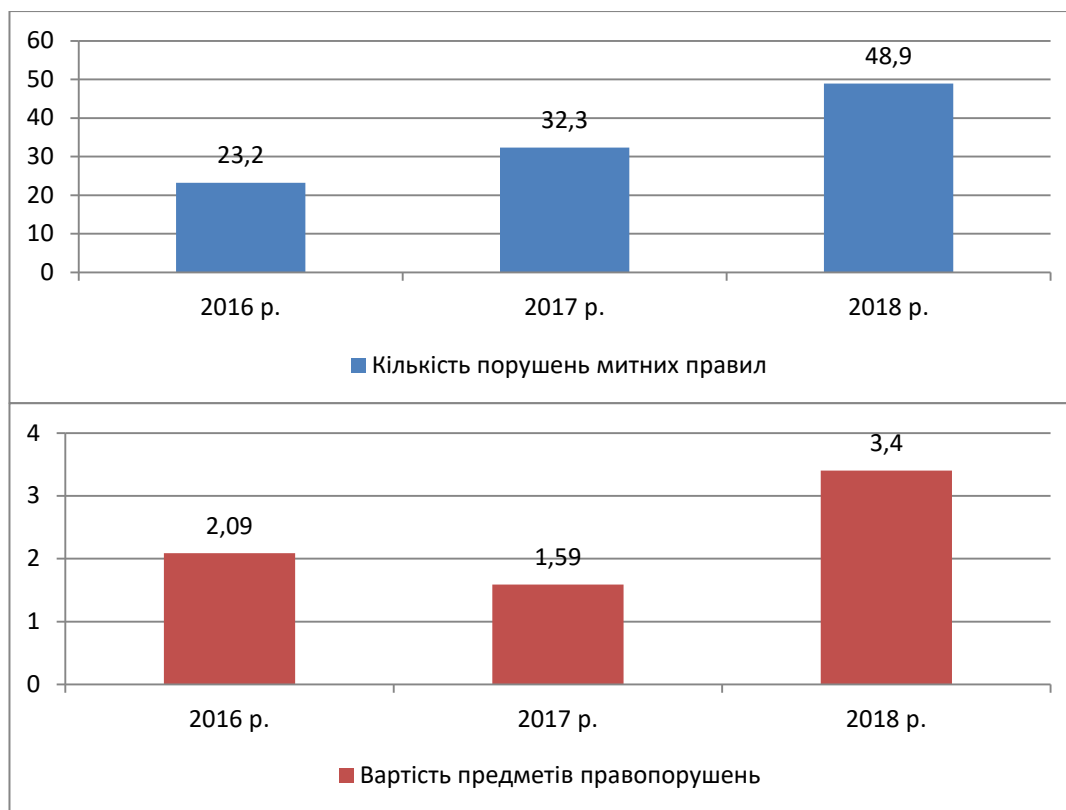

Рисунок 1 – Кількість порушень митних правил (тис. випадків) та вартість предметів правопорушень (млрд. грн.) протягом 2016–2018 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Згідно з даними на рис. 1, у 2018 р. митницями Державної митної служби України виявлено 48,9 тис. правопорушень митних правил, де вартість предметів правопорушень становить 3,4 млрд. грн. (порівняно з минулим роком вона зросла удвічі).

Протидіяти порушенню митних правил необхідно, з нашої точки зору, через міжнародне співробітництво, яке відіграє вагомий роль у процесі попередження і боротьби із митними правопорушеннями. Міжнародне співробітництво передбачає обмін досвідом; обмін способами та формами здійснення транскордонного спостереження; інформацією та даними щодо організованих злочинних угруповань, які діють на території інших держав; діяльності працівників поліції під прикриттям, а також охорони свідків тощо.

У контексті боротьби з митними правопорушеннями потрібно посилити співпрацю між митними органами нашої країни та суміжних держав, з якими ми знаходимося в найбільш тісних взаємовідносинах щодо обміну інформацією. З цією метою, на нашу думку, митні органи повинні періодично здійснювати порівняльний аналіз даних митної статистики України і суміжних держав, а в разі виникнення необхідності – підписати міжвідомчі міжнародні договори.

На практиці аналіз обсягів вхідної контрабанди в Україну базується на класичній методології розрахунку. Суть цієї методології полягає у виявленні розбіжностей, тобто розбіжності у статистичних даних української митниці щодо ввезеного імпорту в Україну

та статистичних даних щодо експортних поставок в нашу державу від наших основних торгових партнерів. Виявлена різниця / похибка становить потенційний обсяг зловживань із мінімізації контрабанди (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі у 2018 р. від Укрстату та національних статистичних установ держав-сусідів

Країна	Експорт (Укрстат)	Імпорт (За даними суміжної сторони)	Різниця, абсол. значення	Різниця, % до даних укр. сторони	Імпорт (Укрстат)	Експорт (За даними суміжної сторони)	Різниця, абсол. значення	Різниця, % до даних укр. сторони
Росія	3652,6	5462	-1809,4	-49,5	8090,4	9521,1	-1430,7	-17,7
Білорусь	1304,2	1402,9	-98,7	-7,6	3786,9	4062,2	-275,3	-7,3
Польща	3257,2	2977,3	279,9	8,6	3641,9	5255,9	-1614	-44,3
Словаччина	863,9	690,7	173,2	20	525,9	570,9	-45	-8,6
Угорщина	1646	1703,6	-57,6	-35	1260	2126,5	-866,5	-68,8
Молдова	789,2	577,1	212,1	26,9	118,1	80,3	37,8	32
Румунія	932,6	989,4	-56,8	-6,1	511,1	620,8	-109,7	-21,5

Джерело: за даними [4, 10]

Обсяги зовнішньої торгівлі України товарами 2018 р., за даними Державної служби статистики, склав 104,5 млрд. дол. США, або 112,5 % від рівня 2017 року. З цієї суми 28,413 млрд., або 27 %, — торгівля з країнами-сусідами (Білоруссю, Угорщиною, Молдовою, Польщею, Румунією, Словаччиною та Росією).

Таким чином, сумарна різниця статистичних даних України та сусідніх держав перевищує 7 млрд. дол. за 2018 рік. З цієї суми 2,7 млрд. дол. – різниця в оцінюванні обсягів експорту з України, 4,7 млрд. – імпорту в нашу країну. Якщо оцінити динаміку, то у 2018 р. обсяги зовнішньої торгівлі товарами та послугами становили 112,5 % до рівня 2017 року. Водночас розміри потенційної контрабанди в торгівлі з сусідами за 2018 р. склали 119 % до рівня 2017 р. (5,931 до 7,066 млрд.). Отже, третій рік поспіль обсяги потенційної контрабанди збільшуються швидше за показники зовнішньої торгівлі [4].

До цієї суми можна додати зовнішньоторговельні операції, які на 100 % перебувають у тіні. Ідеться про торгівлю такими товарами, як бурштин, тютюн, алкоголь, лікарські препарати, хімічні сполуки та деякі інші товари. Це товари, торгівля якими не заборонена з обох боків кордону, максимум – діють обмеження або є вимога надати додаткові документи тощо. Тому до списку не потрапили наркотичні та психотропні речовини, зброя. Отже, варто акцентувати увагу на необхідності посилення співпраці правоохоронних і митних органів сусідніх країн з метою протидії контрабанді як елементу зменшення ризиковості митного простору України.

Контрабанда та «сірий» імпорт передбачає використання низки типових різновидів і схем:

- недостовірне митне декларування – заниження ваги та/або вартості товару, підміна/«пересорт» номенклатури товарів у супровідних документах;
- ввезення вантажу поза митними пунктами пропуску або із декларуванням транспортного засобу як порожнього;
- зловживання неоподатковуваним мінімумом вартості відправлень для громадян у спосіб дроблення великих комерційних партій товарів;
- «перерваний» транзит тощо [8].

Розглянемо масштаби контрабанди в Україні (рис. 2). Згідно наведених даних простежуються негативні тенденції наявності контрабанди в Україні. За даними Українського економічного огляду [1] наведено прогнозні цифри обсягів контрабанди у 2019 та 2020 роках, що складає 13,5 та 15,4 млрд. дол. США відповідно. Тому можна

стверджувати, що за досліджуваний період зафіксовано поступове зростання показників контрабанди, що спричиняє недовиконання фіскальної функції податків через поширені схеми мінімізації та ухилення від оподаткування. Поширеність таких схем разом із безкарністю їх вигодонабувачів деморалізує та погіршує конкурентні позиції сумлінних платників податків на ринку, тим самим підштовхуючи їх до застосування подібних об'єктів.

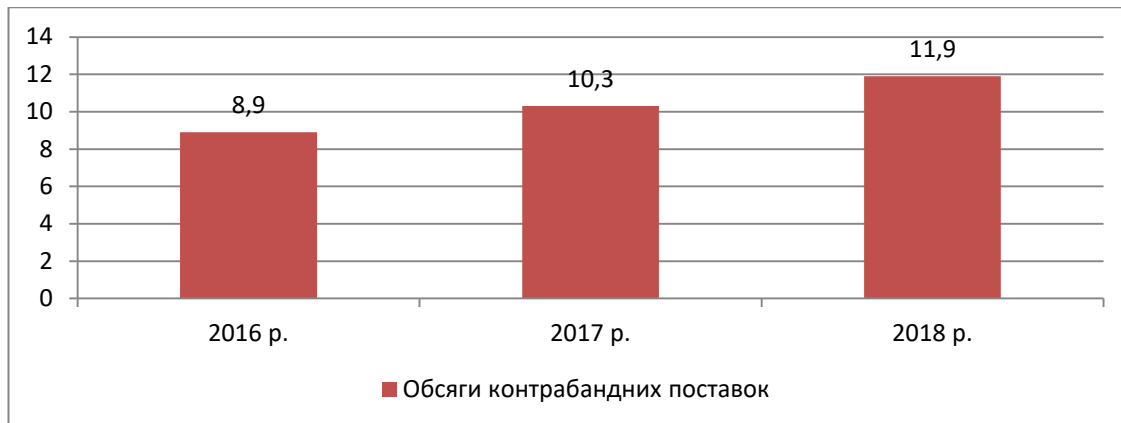

Рисунок 2 – Динаміка контрабанди в Україні протягом 2016–2018 рр., млрд. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Контрабанда – це, фактично, звільнення імпортованих товарів від будь-яких податків і зборів на території України. Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5% в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, український бізнес, навіть якщо знаходиться в абсолютній тіні, все одно поступається контрабандному імпорту.

Оцінки експертів та представників державної влади щодо втрат доходів бюджету внаслідок контрабанди та «сірого» імпорту коливаються на рівні 100 млрд. грн на рік. Однак Інститут соціально-економічної трансформації та Центр соціально-економічних досліджень CASE–Ukraine «сірий імпорту» та контрабанду оцінюють на рівні 209–311 млрд. грн., а відповідні втрати бюджету – 63–93 млрд. грн. на рік. Незалежна група з макроекономічного аналізу та прогнозу обсяги контрабандних поставок в Україну оцінила у 2018 р. у 11,9 млрд. дол. США, а втрати бюджету – у 3,6 млрд. дол. США. Український інститут майбутнього обсяги контрабанди в Україні за 2018 р. оцінив на рівні 14,1–15,4 млрд. дол. США. Через контрабандні схеми у зовнішній торгівлі Україна недоотримала лише на прямих податкових надходженнях (акцизи, мита, ПДВ) понад 3,5 млрд. дол. США [8]. Таким чином, навіть за різних оцінок втрати бюджету є значущими.

Незважаючи на чинну міжнародну систему контролю, незаконне виробництво та торгівля наркотичними засобами є складовими світової нелегальної торгівлі і відносяться до числа глобальних проблем людства, адже тривалий час зберігається зростаюча тенденція розповсюдження наркотиків у світі. Встановлено, що сталими залишаються і шляхи переміщення наркотичних засобів, бо цей вид бізнесу набув глобального поширення через корупційну складову. Наша країна активно залучена до глобальних контрабандних потоків наркотичних засобів та використовується як транзитна територія для їхнього постачання в країни Європейського Союзу.

Розглянемо випадки незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів на кордоні з іншими країнами (рис. 3).

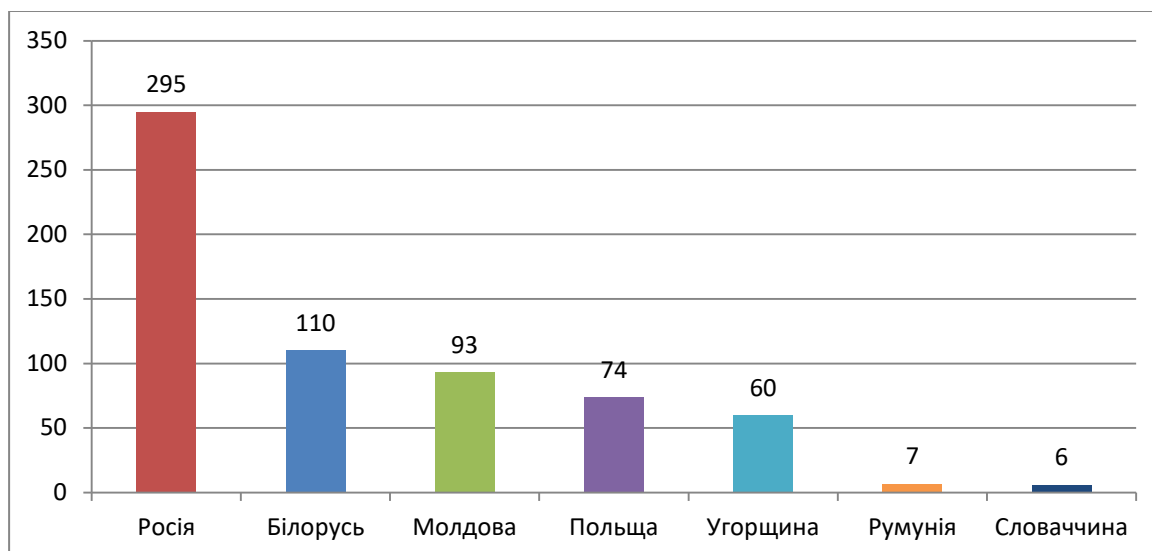

Рисунок 3 – Випадки незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів у 2018 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Проведене дослідження підтверджує випадки незаконного переміщення цих речовин на кордоні з іншими країнами. Як бачимо з рис. 3, найбільшу кількість випадків незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів зафіксовано на кордоні з Росією (295 випадків), а найменшу – зі Словаччиною (6 випадків).

Найменш дослідженим залишається світовий ринок зброї, його нелегальний сегмент формується із так званих «чорного» і «сірого» ринків, підрахувати та оцінити постачання зброї через які вкрай важко. Зважаючи на зростання терористичних загроз у світі та політичної напруженості, вогнища військових конфліктів та протистоянь, нелегальний сегмент ринку озброєння становить 5% від легального.

Варто зазначити, що з огляду на можливість використання злочинних схем, статистика щодо реальних обсягів контрабанди є суттєво заниженою. Саме у прикордонних областях України особливо значимими є масштаби контрабандних поставок.

Розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів представлено на рис. 4.

В результаті аналізу контрабандних поставок виявлено найбільш ризикові товарні групи, а саме: устаткування та електроніка є лідером контрабандних поставок – 21,4% загального обсягу контрабанди. У п'ятірку найбільших секторів контрабандних поставок також входять: хімічна продукція (14,3%), транспорт (10,6%), текстиль та одяг (9,8%) тощо.

Аналіз стану порушення митних правил показує, що вони є одним із вагомих дестабілізаційних чинників внутрішнього ринку нашої країни, що негативно впливає на криміногенну ситуацію в державі, а також на розвиток вітчизняної економіки, її стратегічних галузей.

З огляду на вищенаведене, важливим аспектом є питання протидії контрабанді в Україні як вагомому елементу зменшення ризиковості митного простору держави. Ця проблема багато років поспіль обговорюється в експертних колах, а питання протидії та боротьби з нею часто порушують найвищі посадовці влади, економісти, держслужбовці та наші партнери, з якими наша держава має найбільш тісні взаємовідносини.

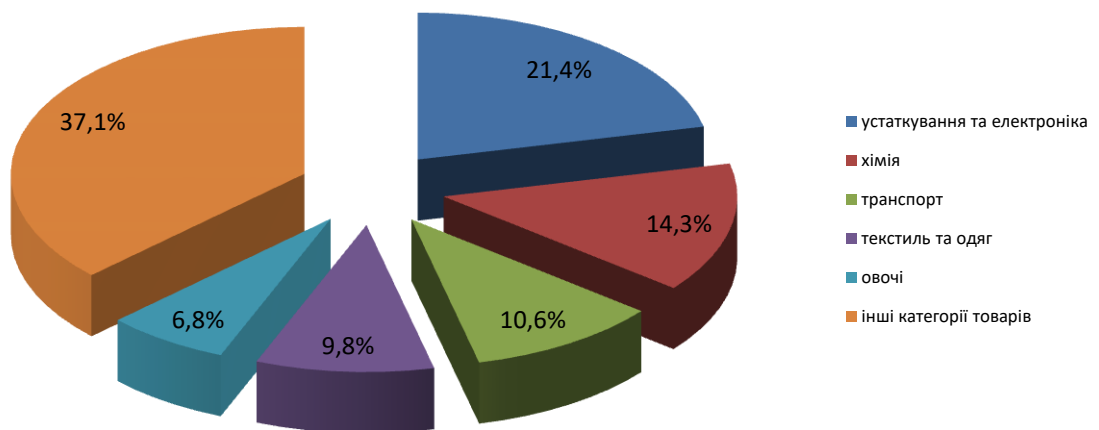

Рисунок 4 – Розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів
Джерело: побудовано авторами на основі [10]

В Україні було кілька вдалих прикладів, коли влада намагалася подолати корупцію в митних органах та застосовувала рішучі кроки в боротьбі з контрабандою. Зокрема, у 2005 році Прем'єр Юлія Тимошенко оголосила про початок програми "Контрабанда – стоп!", яка продемонструвала доволі хороші результати за короткий час. Однак такі дії повинні бути підтримані на усіх рівнях і закріплені законодавчо, тому дана програма реалізовувалась лише доти, поки на посаді залишався її ініціатор. Пізніше був яскравий приклад подолання проблеми контрабанди на локальному рівні: з приходом на посаду губернатора Одеської області М. Саакашвілі розпочалися серйозні зміни на Одеській митниці, однак усі позитивні починання було знівельовано через корумпованість СБУ та інших державних органів, які бойкотували процес боротьби з нелегальним переміщенням товарів через митний кордон та притягнення до відповідальності винних у контрабандних схемах осіб.

Нинішня влада також не стоїть осторонь проблеми протидії контрабанді. Зокрема, Президент В. Зеленський у 2019 році видав Указ № 505/2019 «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів», яким передбачено низку заходів із запобігання вчинення порушень при перетині товарів через митний кордон та боротьби з контрабандними поставками, а також модернізації митної технічної та IT-інфраструктури для унеможливлення контрабанди та «сірого» імпорту, поживлення експортної діяльності. Зокрема, йдеться про такі заходи [9]:

1. Для забезпечення сучасних і дієвих заходів у цій сфері всі митні пункти пропуску потребують технічного оснащення стаціонарними та мобільними сканерами для огляду вантажних транспортних засобів, контейнерів та вагонів, ваговими комплексами, GPS-замками для пломбування транзитних вантажів, засобами фото- та відео-фіксації, POS-терміналами тощо.

2. На виконання Указу Президента України від 09.07.2019 р. «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів» передбачено також запровадження обміну інформацією в режимі реального часу з відповідними інформаційними системами інших держав щодо митного оформлення товарів, які переміщуються через митний кордон України.

3. Планується побудова відкритого модуля аналітики для оприлюднення у форматі відкритих даних знеособленої інформації про митну вартість товарів, які переміщуються через митний кордон України, та забезпечено систематичне оновлення такої інформації.

4. Необхідним є повноцінне впровадження інституту авторизованого економічного оператора для надання спрощених процедур та переваг добросовісним суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, нормативно-правову базу для цього створено Законом України від 02.10.2019 р. № 141-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів».

Крім цього, у квітні 2021 року на основі рішення РНБО та відповідного Указу Президента України було введено санкції проти низки російських та українських компаній, а також окремих громадян, яких звинуватили в контрабанді. Це відбулося вперше в історії України: запроваджені персональні санкції, зокрема – заблоковані активи (майно) осіб, яких, за аналітичними даними РНБО та СБУ, можна назвати топ-десяткою української контрабанди [13]. Українські підсанкційні компанії – це переважно підприємства, які займаються торгівлею та логістикою, санкції також стосуються окремих посередників та перевізників.

Однак, на думку експертів, такі кроки не вирішать проблему та не замінять реформу митниці. Скорыш за все, такы дьгь влади матитуть короткостроковий позитивний ефект, а наступними кроками повинні стати судова реформа, повне перезавантаження митниці й дерегуляція.

Вважаємо, що перспективним є реальне впровадження «митного безвізу» для спільного транзиту з ЄС у спосіб приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та спільної електронної ІТ-системи NCTS (New Computerised Transit System, NCTS). Це уможливить запровадження обміну митною інформацією з 35-ма державами – учасницями Конвенції у режимі реального часу, використання єдиної митної декларації, введення загальної фінансової гарантії тощо. Відповідний Закон України від 12.09.2019 р. № 78-IX «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» ухвалено згідно із зобов'язаннями України, передбаченими Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Отже, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що підґрунтям наявності митної злочинності в Україні є контрабанда, яку зумовлюють такі чинники:

- низький рівень забезпеченості населення;
- високий рівень контрабанди в прикордонних областях (де вона для значної частини мешканців перетворилася на головне джерело доходів);
- значний обсяг прибутковості цього виду злочинного бізнесу;
- недостатньо результативний рівень прикордонного та митного контролю тощо.

Відповідно, в Україні існує дві основні проблеми, що забезпечують життєздатність контрабанди [1]: існуючі прогалини в законодавстві, які формують проблему відсутності інструментів боротьби з порушенням митних правил та недотримання норм діючого законодавства, інакше кажучи — корупція на митниці та у прикордонній службі.

Реформи, які, на нашу думку, можуть обмежити контрабанду:

- технічне переоснащення митниці;
- кадрова реформа митної служби та відкриті конкурси на посади;
- залучення до цього відомства нових людей з бізнесу та громадського сектору;
- реформа судів, прокуратури та СБУ;
- максимальне спрощення митного оформлення вантажів для українського бізнесу.

Протидіяти порушенню митних правил у довгостроковій перспективі потрібно також через здійснення результативної профілактики, тобто не через покарання, а через застереження членів суспільства, виховання відповідальності щодо нездійснення митних злочинів. Використання цього засобу набуває особливої актуальності в умовах активізації зовнішньоекономічної діяльності України та розвитку інтеграційних процесів. Його перевага полягає у вияві та усуненні умов і причин, що дають змогу запобігти не одному конкретному, а, як правило, великій кількості можливих митних правопорушень.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що проблеми, які стосуються порушення митних правил та контрабанди, набули масштабних обертів, а боротьба з цими негативними явищами є важливим завданням держави у справі захисту її економічного суверенітету та фінансової безпеки.

Доведено, що «сірий» імпорт не лише спричинює втрати митних надходжень від імпортного мита, акцизу та ПДВ, а й створює недобросовісну конкуренцію стосовно товарів, які пропонують на внутрішньому ринку національні виробники. Встановлено, що проблемними є розбіжності статистичних даних України та суміжних країн, а виявлена різниця становить потенційний обсяг зловживань та контрабанди.

Відповідно, враховуючи значимість проблеми контрабанди, очевидно, що підхід до її вирішення має бути комплексним, тобто складатися не лише з посилення контролю на митниці і кордоні, а й включати в себе закриття прогалів на внутрішньому ринку, що дають життя контрабандним схемам, технічне переоснащення і цифровізацію роботи митниць, подолання корупційних схем, реформування судів, прокуратури та СБУ для належного виконання ними службових обов'язків (зокрема, в частині розгляду і вирішення справ щодо порушень митного законодавства), організацію належного обміну інформацією із суміжними країнами щодо взаємних поставок товарів через кордон.

Вжиття запропонованих заходів на державному рівні має бути спрямоване на підвищення дієвості здійснення державної митної справи, де ефективний митний контроль та профілактична діяльність щодо недопущення порушень митних правил і контрабанди є складовими частинами єдиної програми заходів.

Література

1. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: прямі та непрямі втрати бюджету та економіки. *Ukraine economic outlook*. 2019. URL: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07>.
2. Бусол О. Проблема контрабанди в Україні: як змінити систему протидії? 2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/problema-kontrabandy-v-ukrayini-yak-zminyty-systemu-protydiyi/>
3. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики: монографія. Тернопіль, ТНЕУ. 2018. 438 с.
4. Доповідь: Контрабанда. Український інститут майбутнього. 13.11.2019. URL: <https://www.uifuture.org/publications/reports/portret/ukrainskoi/kontrabandy>
5. Дьяченко О. В., Вишинська Т. Л., Литвин. С. М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. С. 218–227.
6. *Митний кодекс України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
7. Передало Х. С., Стасів Н. В. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету*
8. «Львівська політехніка». *Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні. Львів : Вид-во Львівської політехніки*, 2016. № 851. С. 206–211.
9. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України. Аналітична доповідь. 2021. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/e_book_zhalilo_2-sait-2_0.pdf
10. *Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів. Указ Президента України № 505/2019 від 09.07.2019*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505/2019#Text>
11. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір України в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: зб. наук. статей*. 2019. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>

13. Сидор Г. В., Андрусів У. Я., Вербіцька І. І. Стратегічні вектори розвитку митного простору України в глобальному середовищі. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2020. № 1 (21). С. 27–34.
14. Солонина Є. Зеленський, контрабанда і «бойова сокира» РНБО. Радіо Свобода. 06.04.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyi-kontrabanda-i-boiova-sokyrarnbo/31188315.html>
15. Українська контрабанда: схеми, обсяги, напрямки. Матеріали пресконференції щодо контрабандних схем в Україні. URL: <https://www.ukrinform.com/rubric-presshall/2816280-ukrainska-kontrabanda-shemi-obsagi-napramki.html>

References

1. Analysis of the volume of smuggling in Ukraine: direct and indirect losses of the budget and the economy. *Ukraine economic outlook*. (2019). URL: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07>.
2. Busol O. Problema kontrabandy v Ukraini: iak zminyty systemu protydyi? (2019). URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/problema-kontrabandy-v-ukrayini-yak-zminyty-systemu-protydyi/>
3. Voytseshchuk A. D. Mytnyy prostir Ukrayiny: hlobalni vyklyky ta ryzyky: monohrafiya. Ternopil, TNEU. 2018. 438 s.
4. Dopovid': Kontrabanda. Ukrayins'kyy instytut maybutn'oho. 13.11.2019. URL: <https://www.uifuture.org/publications/reports/portret/ukrainskoi/kontrabandy>
5. Dyachenko O. V., Vyshynska T. L., Lytvyn S. M. Mytnyi kontrol iak odyz iz zasobiv vyivlennia pravoporushen u sferi mytnoho rehulyuvannia zovnishnoekonomichnoi dialnosti. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2016. № 2. S. 218–227.
6. Mytnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
7. Peredalo H. S., Stasiv N. V. Borotba z kontrabandoiu yak odyz iz metodiv zabezpechennya ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriya : Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini. Lviv, 2016. № 851. S. 206–211.
8. «Lvivska politekhnika». Seriya: Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrainii. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 2016. No 851. P. 206–211.
9. Problemy ta perspektyvy zmitsnennya stiykosti finansovoyi systemy Ukrayiny. Analychna dopovid'. 2021. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/e_book_zhalilo_2-sait-2_0.pdf
10. Pro zakhody shchodo protydyi kontrabandi ta koruptsii pid chas mytnoho oformlennia tovariv. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 505/2019 vid 09.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505/2019#Text>
11. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Sydor H. V., Kulchytska S. M. Mytnyi prostir Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. *Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh transformatsiynoi ekonomiky : zb. nauk. statey*. (2019). URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>
13. Sydor H. V., Andrusiv U. YA., Verbitska I. I. Stratehichni vektory rozvytku mytnoho prostoru Ukrainy v hlobalnomu seredovyshchi. *Naukovyi visnyk IFNTUNG. Seriya: «Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti»*. 2020. № 1 (21). S. 27–34.
14. Solonyna Ye. Zelens'kyi, kontrabanda i «boyova sokyra» RNBO. Radio Svoboda. 06.04.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyi-kontrabanda-i-boiova-sokyrarnbo/31188315.html>
15. Ukrainska kontrabanda: skhemy, obsiahy, napriamky. *Materialy preskonferentsii shchodo kontrabandnykh skhem v Ukraini*. URL: <https://www.ukrinform.com/rubric-presshall/2816280-ukrainska-kontrabanda-shemi-obsagi-napramki.html>.